

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ФАРАОН ОКСАНА ВАСИЛІВНА

УДК 343.133

**ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ
У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Хахуцяк Ольга Юріївна,
Національна академія внутрішніх справ,
доцент кафедри досудового розслідування

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України
Татаров Олег Юрійович, старший партнер
Правової корпорації «Татаров, Фаринник, Головка»

кандидат юридичних наук, доцент
Баулін Олег В'ячеславович,
Національна академія прокуратури України,
старший викладач відділу підготовки прокурорів з нагляду
за додержанням законів органами, які проводять оперативно-
розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство

Захист відбудеться «19» січня 2017 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради
Д. 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ,
пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії
внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий «19» грудня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.О.Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З метою впровадження у національну систему законодавства міжнародних стандартів захисту прав та свобод людини у сфері кримінальних процесуальних відносин, гарантування належного дотримання прав людини у діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду під час розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень після проголошення незалежності в Україні неодноразово здійснювалися спроби підготувати новий Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України. Однак більшості з проектів бракувало чіткої концепції оновлень кримінального процесу, які б забезпечили його відповідність міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини з одного боку та ефективну роботу правоохоронних органів з іншого.

Спроби реформування кримінального процесуального законодавства України не були марними і вже прийнятий у 2012 р. КПК України спрямував діяльність органів досудового розслідування та прокуратури не лише на швидке, повне та неупереджене досудове розслідування кримінальних правопорушень, а й на створення умов ефективного відновлення суспільних відносин, порушених кримінальним правопорушенням, та створив засади гарантування прав і законних інтересів учасників кримінального провадження.

Аналізуючи новели чинного КПК України, особливої уваги заслуговує інститут повідомлення особі про підозру, який замінив собою систему законодавчих положень щодо притягнення особи як обвинуваченого на стадії досудового розслідування.

Повідомлення особі про підозру займає особливе місце у структурі етапів досудового розслідування, адже воно є початковим моментом притягнення особи до кримінальної відповідальності та визначає подальше спрямування кримінального провадження. Порушення органами досудового розслідування та прокурором процесуальної форми, визначеної кримінальним процесуальним законом при реалізації процедури повідомлення особі про підозру з підстав, визначених ч. 1 ст. 276 КПК України, призводять не тільки до протизаконного та безпідставного обмеження прав учасників кримінального провадження, а й у подальшому ставлять під сумнів можливість досягнення завдань кримінального провадження у цілому.

Так, згідно з єдиним звітом Генеральної прокуратури України про кримінальні правопорушення за січень – червень 2016 р. загальна кількість облікованих кримінальних правопорушень становить 369 644, з яких у 74 697 кримінальних правопорушеннях особам повідомлено про підозру, з них особливо тяжкими є 2 093 кримінальних правопорушення, тяжкими – 23 238, середньої тяжкості – 34 860, невеликої тяжкості – 14 506 кримінальних правопорушень. Зокрема, особам повідомлено про підозру у 8 878 кримінальних правопорушеннях, вчинених проти життя та здоров'я особи, 43 369 – проти власності, 5 466 – у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення, 3 635 – проти авторитету влади органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, 2 376 – проти безпеки руху та експлуатації транспорту, 2 048 – у сфері службової та професійної

діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, 1 674 – проти громадського порядку та моральності.¹

Фактично зміст письмового повідомлення особі про підозру відповідає вимогам, що висувались до постанови про притягнення як обвинуваченого, але це вже інший процесуальний документ. Незважаючи на те, що повідомлення про підозру частково зберігає правову природу інституту притягнення особи як обвинуваченого за положеннями КПК України 1960 р., водночас чинний КПК України у п. 14 ст. 3 вкладає у нього сутність процесуальної дії, з якої починається притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Окресленим питанням приділялась увага у наукових працях: Ю. І. Азарова, Ю. П. Аленіна, С. А. Альперта, О. М. Бандурки, О. В. Бауліна, В. Д. Берназа, П. Д. Біленчука, А. Г. Гаркуші, В. І. Галагана, Ю. І. Грошевого, В. П. Даневського, М. В. Джиги, В. В. Долежана, А. Я. Дубинського, М. В. Жогіна, З. З. Зінатуліна, Л. М. Лобойка, О. В. Капліної, Л. М. Карнеєвої, В. Т. Маляренка, І. Є. Марочкіна, А. В. Молдована, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, Р. Д. Рахунова, Д. О. Савицького, З. Д. Смітєнко, М. С. Строговича, О. Ю. Татарова, В. В. Тіщенко, Р. Р. Трагнюка, С. С. Чернявського, В. П. Шибіки, Л. Д. Удалової, Ф. Н. Фаткулліна, В. М. Юрчишина та інших.

Завдяки зусиллям науковців теорія притягнення особи до кримінальної відповідальності збагатилась дослідженнями, які сприяли покращенню практики кримінального провадження та вдосконаленню чинного законодавства. При написанні дослідження вивчалися дисертації В. В. Рожної «Застосування заходів процесуального примусу, пов'язаних з ізоляцією особи» (2002 р.); О. В. Батюка «Правовий статус обвинуваченого на досудовому слідстві» (2007 р.); М. Я. Никоненка «Кримінально-процесуальні гарантії прав і законних інтересів особи, яка підозрюється у вчиненні злочину» (2007 р.); О. С. Мазур «Забезпечення прав та законних інтересів особи, яку затримано за підозрою у вчиненні злочину» (2008 р.), Г. І. Процько «Правовий статус учасників досудового слідства: проблеми реалізації» (2012 р.).

Проте наукових робіт, в яких комплексно досліджено проблеми повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, у вітчизняній кримінальній процесуальній науці обмаль. Здебільшого всі попередні наукові дослідження проводились переважно за часи чинності КПК України 1960 р., у зв'язку з чим такі праці становлять, як правило, здебільшого суто науковий інтерес у контексті порівняльного правознавства, водночас сучасна практика правозастосування вимагає конкретизації наукових пошуків у розрізі проблем чинного кримінального процесуального закону. Тому інститут повідомлення особі про підозру на монографічному рівні сьогодні досліджено недостатньо.

Потребують розв'язання й проблеми процесуального порядку повідомлення особі про підозру, гарантій забезпечення прав підозрюваного, що у свою чергу

¹ Єдиний звіт Генеральної прокуратури України про кримінальні правопорушення по державі за червень 2016 року. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820&c=edit&_c=fo

потребує їх ґрунтовного наукового осмислення та вирішення у практиці правозастосування органів досудового розслідування та прокуратури відповідно до процесуальної форми стадії досудового розслідування. Ці обставини в сукупності визначають актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015; Основних напрямів наукових досліджень та планів науково-дослідних робіт Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр., схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 29 жовтня 2013 р. (протокол № 28).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 29 січня 2013 р. (протокол № 1), уточнено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 26 січня 2016 р. (протокол № 1) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Координаційним бюро Національної академії правових наук України (реєстр. № 1330, 2013 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є розроблення та обґрунтування положень теоретичного і практичного характеру, пов'язаних із повідомленням особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в аспекті предмета дослідження.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- визначити поняття, юридичну природу та розкрити генезу кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу про повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення;
- визначити особливості набуття процесуального статусу підозрюваного на стадії досудового розслідування;
- розкрити співвідношення таких нормативних категорій як «повідомлення особі про підозру» та «притягнення як обвинуваченого» у кримінальному процесі України;
- охарактеризувати випадки повідомлення особі про підозру у контексті сучасної правозастосовної практики;
- з'ясувати сутність процесуальної форми письмового повідомлення особі про підозру, визначити її оптимальне відображення у положеннях кримінального процесуального закону;
- визначити процесуальний порядок вручення повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення на підставі аналізу практики діяльності органів досудового розслідування;
- розглянути підстави повідомлення про нову підозру, зміну раніше повідомленої підозри та правові наслідки прийняття цих процесуальних рішень;

– визначити процесуальну діяльність сторін обвинувачення та захисту при повідомленні особі про підозру у кримінальному провадженні;

– розробити пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання повідомлення про підозру у кримінальному провадженні.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають, розвиваються та припиняються між учасниками кримінального провадження під час повідомлення про підозру у кримінальному провадженні.

Предмет дослідження – повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Методи дослідження. Під час підготовки дисертації використано систему загальнонаукових і спеціальних методів, що ґрунтуються на теорії пізнання соціально-правових явищ, спрямовані на отримання об'єктивних та достовірних результатів. За допомогою *історично-правового методу* визначено становлення та розвиток інституту повідомлення особі про підозру та його нормативно-правового регулювання (підрозділ 1.1). *Догматичний метод* застосовано для визначення понять «повідомлення особі про підозру», «притягнення як обвинуваченого», «прокурорський нагляд», аналізу конструкцій деяких норм чинного законодавства України, обґрунтування висновків і пропозицій за темою дослідження (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). *Формально-юридичний метод* використано для зіставлення норм КПК 1960 р. та чинного КПК України з питань щодо співвідношення процесуальних рішень «повідомлення особі про підозру» та «притягнення як обвинуваченого», обґрунтування висновків і пропозицій щодо уточнення зазначених понять (підрозділ 1.3). *Порівняльно-правовий метод* надав можливість зіставити норми кримінального процесуального законодавства України й окремих зарубіжних країн ближнього зарубіжжя щодо сутності та процесуального порядку повідомлення особі про підозру (підрозділи 1.1, 2.3, 3.2). *Соціологічні та статистичні методи* використано для опитування працівників органів досудового розслідування та адвокатів у контексті предмета дослідження й узагальнення одержаних результатів (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять аналітичні і статистичні матеріали Верховного Суду України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Генеральної прокуратури України; результати вивчення протягом 2013 – 2015 рр. матеріалів 170 кримінальних проваджень, досудове розслідування у яких здійснювалось слідчими підрозділами органів внутрішніх справ (Національної поліції) України у Вінницькій, Київській, Львівській, Полтавській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій областях та м. Києві; матеріали анкетування 150 працівників слідчих підрозділів Національної поліції України, 80 працівників прокуратури та 60 адвокатів, що проводилось протягом 2013 – 2015 рр. Також використано власний, набутий за час роботи в слідчих підрозділах МВС України та Національної поліції України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні проблематики повідомлення особі про підозру в кримінальному провадженні. Новизну дисертаційного дослідження відображають такі наукові положення:

вперше:

– розкрито співвідношення процесуальних рішень «повідомлення особі про підозру» та «притягнення як обвинуваченого» у кримінальному процесі України, зокрема визначено такі їх спільні ознаки: 1) є початковим етапом «притягнення до кримінальної відповідальності» у кримінальному законодавстві України; 2) суб'єктами прийняття є виключно сторона обвинувачення (слідчий, прокурор); 3) регламентованість кримінальним процесуальним законом та фактична доведеність у матеріалах кримінального провадження підстав для прийняття такого рішення; 4) поява особи, якій інкримінується вчинення конкретного кримінального правопорушення (підозрюваний (чинний КПК України) та обвинувачений (за КПК України 1960 р.); 5) обов'язкове складання процесуального акта (повідомлення, постанова); 6) у необхідних випадках можливість змінити підозру, повідомити про нову підозру, а за КПК України 1960 р. – винести постанову про перекваліфікацію (зміна або доповнення обвинувачення) злочину;

– обґрунтовано необхідність виключення з переліку випадків повідомлення про підозру положення щодо обрання до особи одного із передбачених КПК України запобіжних заходів, передбаченого п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України, оскільки однією з підстав застосування запобіжного заходу під час кримінального провадження є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, що виключає можливість застосування п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України як випадку повідомлення про підозру;

– доведено недоцільність нормативного закріплення розмежування понять «нова підозра» та «зміна раніше повідомленої підозри» у положеннях ст. 279 КПК України, оскільки воно не призводить до жодних процесуальних наслідків, а лише ускладнює процес реалізації даного положення у практичній діяльності, сприяючи створенню в кримінальному провадженні окремих повідомлень про підозру, які, насамперед, дезорієнтують підозрюваного та інших учасників кримінального процесу, а також створюють ситуацію невизначеності дій сторони обвинувачення;

удосконалено:

– поняття «підозра», під яким слід розуміти уніфіковане твердження сторони обвинувачення про вчинення конкретною особою кримінального правопорушення, сформульоване та втілене у процесуальну форму, визначену гл. 22 КПК України; поняття «повідомлення про підозру» – це процесуальне рішення, прийняте стороною обвинувачення та оформлене у вигляді повідомлення, що відповідає формі постанови у випадках, передбачених ч. 1 ст. 276 КПК України;

– процесуальну форму письмового повідомлення особі про підозру, яке за своєю структурою має складатись із *вступної* частини, до якої необхідно відносити місце, дату складання повідомлення, прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення; анкетні відомості особи, яка повідомляється про підозру; найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення, та *описово-мотивувальної* частини, яка повинна містити зміст підозри; правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті Закону України про кримінальну відповідальність; підставу повідомлення про підозру, тобто посилання на випадок,

передбачений ч. 1 ст. 276 КПК України, на підставі якого особі повідомляється про підозру; підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення, місце, дату, час його вручення, підпис особи, яка отримала повідомлення;

– положення щодо вручення повідомлення особі про підозру, зокрема виокремлено такі етапи: 1) *підготовчий*, який включає діяльність щодо 1.1) встановлення місцезнаходження особи, якій має бути вручено повідомлення про підозру, та її виклик до слідчого, прокурора; 1.2) повідомлення про місце, дату та час вручення повідомлення про підозру інших учасників кримінального провадження, зокрема захисника у випадках, передбачених законом; перекладача, якщо особа не володіє мовою, якою проводиться кримінальне провадження; законного представника у разі вручення письмового повідомлення про підозру неповнолітньому при досягненні ним віку кримінальної відповідальності; 2) *основний*, до складу якого входить 2.1) усне оголошення особі повідомлення про підозру у вчиненні конкретного кримінального правопорушення, роз'яснення сутності підозри; 2.2) повідомлення особі про її процесуальні права та обов'язки, передбачені ст. 42 КПК України, роз'яснення їх сутності; 3) *заклучний*, що полягає у діяльності щодо 3.1) фіксації у письмовому повідомленні про підозру підпису слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення, відомостей про місце, дату, час його вручення, підпису особи, яка отримує повідомлення; 3.2) фактичній передачі пам'ятки про права та обов'язки; 3.3) фактичній передачі письмового повідомлення про підозру особі;

– запропоновано авторську редакцію низки змін і доповнень норм чинного КПК України з питань, що стосуються повноважень слідчого, прокурора (ст.ст. 36, 40); процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого (ст. 42); застосування запобіжних заходів (ст.ст. 183, 208); процесуального порядку повідомлення особі про підозру (ст.ст. 277, 278, 279, 481); а також зміни назви гл. 22 КПК України з «Повідомлення про підозру» на «Повідомлення особі про підозру»;

дістало подальший розвиток:

– класифікація прав підозрюваного на загальні права, передбачені Конституцією України та нормами міжнародного права (наприклад, Загальною декларацією з прав людини, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та права, закріплені іншими міжнародними нормативними документами, ратифікованими Україною), які мають бути враховані органами, що ведуть кримінальне провадження у своїй процесуальній діяльності на підставі засад кримінального провадження (ст. 7 КПК України), і спеціальні права, передбачені кримінальним процесуальним законом, що виникають з моменту повідомлення особі про підозру (ст. 42 КПК України);

– положення щодо повноважень прокурора під час здійснення прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням при повідомленні особі про підозру, зокрема внесено пропозиції щодо виключення п. 11 ч. 2 ст. 36 КПК України та внесення змін до п. 6 ч. 2 ст. 40 КПК України у такій редакції: «Повідомляти особу про підозру, надіславши прокурору копію письмового повідомлення особі про підозру не пізніше доби з моменту його складання».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено і надалі може бути використано у:

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до КПК України з питань повідомлення особі про підозру у кримінальному провадженні (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 31 липня 2014 р. № 04-20/12-1742);

– *практичній діяльності* – під час організації контрольної-методичної діяльності органів досудового розслідування – у процесі розроблення й узагальнення відомчих нормативно-правових актів та методичних рекомендацій (акт впровадження Головного слідчого управління МВС України від 30 липня 2014 р.);

– *навчальному процесі* – для підготовки навчально-методичного забезпечення з навчальних дисциплін, «Кримінальний процес»; «Адвокатура України», «Доказування на досудовому слідстві» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 22 липня 2014 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на науково-практичних конференціях і круглих столах: «Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України» (Київ, 5 лип. 2013 р.), «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства» (Київ, 28 листоп. 2013 р.), «Актуальні проблеми розслідування злочинів» (Київ, 1 лип. 2014 р.), «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 27 – 28 черв. 2014 р.), «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (Запоріжжя, 18 – 19 лип. 2014 р.), «Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України» (Київ, 12 берез. 2015 р.), «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (Харків, 15 – 16 лип. 2016 р.), «Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності»: (Одеса 9 – 10 верес. 2016 р.).

Публікації. За матеріалами підготовленої дисертації опубліковано 14 наукових праць, серед яких шість статей у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у зарубіжному періодичному виданні та вісім тез доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (294 найменування на 21 сторінці) і п'яти додатків на 25 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 202 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; вказано мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, розкрито його методологічні засади; висвітлено

наукову новизну одержаних результатів та їх теоретичне і практичне значення; наведено дані про апробацію та публікації результатів дослідження.

Розділ 1 «Загальноправові положення повідомлення особі про підозру» містить три підрозділи, в яких досліджено поняття, правову природу та генезу повідомлення особі про підозру, процесуальні підстави та умови набуття особою статусу підозрюваного, а також співвідношення процесуальних рішень «повідомлення особі про підозру» та «притягнення як обвинуваченого» у кримінальному процесі України.

У підрозділі 1.1. «Поняття, сутність та генеза повідомлення особі про підозру» проведено аналіз поняття, сутності та генези повідомлення особі про підозру.

Підозра визначається як уніфіковане твердження сторони обвинувачення про вчинення конкретною особою кримінального правопорушення, сформульоване та втілене у процесуальну форму, визначену гл. 22 КПК України.

Повідомлення про підозру – це процесуальне рішення, прийняте стороною обвинувачення та оформлене у вигляді повідомлення, що відповідає формі постанови, у випадках, передбачених ч. 1 ст. 276 КПК України.

Дослідження генези повідомлення про підозру на різних історичних етапах становлення та розвитку еволюції кримінального процесуального законодавства дозволяє виокремити такі етапи. *Перший етап* починається з Київської Русі, де панувало усне звичаєве право та закінчується 30-ми роками XII ст., коли Київська Русь вступила у період феодальної роздробленості. Саме в цей період звичаєве право дістало законодавче закріплення у першому нормативному акті – «Руській Правді», згідно з якою на потерпілого покладався обов'язок «обволання» (повідомлення про злочин громадськості) та повідомлення підозри особі, яка вчинила злочин. До *другого періоду* (XII ст. – XVII ст.) становлення інституту повідомлення про підозру слід віднести такі пам'ятки права як Литовські Статути (саме у цей час виникає поняття «пізнаного» (підозрюваного), який мав право захищатися і доводити свою правоту), судочинство Запорізької Січі, що здійснювалося згідно з нормами звичаєвого права. *Третій етап* (XVII ст. – XVIII ст.) характеризується реформуванням кримінально-процесуального законодавства Російської імперії (Звід законів Російської імперії, «Статут кримінального судочинства» 1864 р.), введенням інституту судового слідчого. Повідомлення про підозру та загалом досудове провадження відтоді стали здійснювати судові слідчі, поліція (за менш значними справами) та прокурори, які при виявленні злочинів вносили відповідні подання судовим слідчим. Загалом судові статути 1864 р. в історії розвитку інституту повідомлення про підозру знаменують зміну сутності досудового розслідування від суто поліцейської до правової – змагальної. *Четвертий етап* (1917 – 1958 рр.) починається з набуттям чинності КПК УРСР (20 вересня 1922 р.), у ст. 105 якого поняття «підозрюваного» розглядається у контексті випадків затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину як превентивних заходів щодо можливості ухилення підозрюваного від слідства та суду. *П'ятий етап* (1958 – 2012 рр.) розпочинається з моменту прийняття Верховною Радою СРСР 25 грудня 1958 р. «Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік», в якому підозрюваний з'являється у

кримінальному судочинстві у зв'язку з необхідністю затримання певної категорії осіб, застосування щодо них запобіжних заходів і допиту. З прийняттям КПК УРСР 1960 р., підозрюваний почав фігурувати як самостійний учасник процесу, хоча офіційно визнаний таким тільки у зв'язку із внесенням змін в КПК Української РСР Указом Президії Верховної Ради від 16 квітня 1984 р. *Шостий етап* (з 2012 р. і до сьогодні) розвитку інституту повідомлення про підозру в Україні розпочався із прийняттям нового КПК України 2012 р., відповідно до якого утворено новий інститут «повідомлення про підозру», безпосередньо регламентований статтями 42, 276 – 279 КПК України.

У підрозділі 1.2. *«Набуття процесуального статусу підозрюваного у досудовому розслідуванні»* досліджено поняття та особливості набуття процесуального статусу підозрюваного, класифіковано права підозрюваного.

Загальними процесуальними наслідками повідомлення особі про підозру є: поява процесуального статусу підозрюваного; початок притягнення особи до кримінальної відповідальності; виникнення у сторони обвинувачення зобов'язання щодо забезпечення процесуальних прав підозрюваного; початок перебігу строків досудового розслідування; настання процесуальної можливості застосування до підозрюваного заходів забезпечення кримінального провадження; можливості завершення досудового розслідування у формі, визначеній статтями 290 – 293 КПК України.

Під кримінальним процесуальним статусом особи, яку повідомлено про підозру (підозрюваного), пропонується розуміти сукупність прав та процесуальних обов'язків, які відображаються в усіх можливих процесуальних зв'язках і відносинах даного учасника кримінального провадження з державними органами і посадовими особами, у процесуальній формі, визначеній кримінальним процесуальним законом.

Установлено, що процесуальний статус підозрюваного необхідно розглядати як появу підозрюваного у кримінальному провадженні з моменту повідомлення йому про підозру або настання юридичного факту, визначеного вимогами ч. 1 ст. 42 КПК України; вручення пам'ятки про його процесуальні права та обов'язки одночасно з їх повідомленням; можливість забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків у кримінальному провадженні за допомогою державного примусу в імперативному порядку.

У підрозділі 1.3. *«Співвідношення процесуальних рішень «повідомлення особі про підозру» та «притягнення як обвинуваченого» у кримінальному процесі України»* розглядаються спільні та відмінні ознаки процесуальних рішень «повідомлення особі про підозру» та «притягнення як обвинуваченого».

Зокрема, суттєві відмінності полягають: 1) назві процесуальних рішень; 2) у різній кількості підстав прийняття цих процесуальних рішень (постанова про притягнення як обвинуваченого виносилась лише за наявності достатніх доказів, які вказували на вчинення злочину конкретною особою, а повідомлення про підозру, є поняттям, яке включає у себе ще й елементи тимчасового запобіжного заходу – затримання особи, а також випадок невручення повідомлення про підозру внаслідок невстановлення місцезнаходження особи у разі вжиття стороною обвинувачення заходів для його вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення

повідомлень, тобто здійснюється за наявності трьох випадків); 3) повноваження суб'єктів прийняття даних рішень (скласти постанову та пред'явити обвинувачення мав право слідчий, без узгодження з прокурором, надіславши останньому виключно копію постанови, а письмове повідомлення самостійно може скласти лише прокурор або слідчий за погодженням з прокурором), 4) строках вручення процесуальних актів (повідомлення про підозру має бути вручено у більш стислі строки порівняно з пред'явленням обвинувачення); 5) процесуальній формі реалізації процесуальних рішень (процедура пред'явлення обвинувачення за КПК України 1960 р. прописана більш детально, у чинному КПК України не роз'яснюється значення термінів «вручення», «нова підозра», «зміна раніше повідомленої підозри» та процедура їх застосування).

Розділ 2 «Кримінальний процесуальний порядок повідомлення особі про підозру» містить чотири підрозділи, в яких проаналізовано випадки, процесуальну форму, підстави повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри та способи його вручення.

У підрозділі 2.1. *«Випадки повідомлення особі про підозру та їх характеристика»* встановлено випадки, що чітко регламентовані ст. 276 КПК України, надано їх характеристику, визначено доцільність та ефективність їх застосування у практиці діяльності органів досудового розслідування та прокуратури.

Доведено, що випадки повідомлення про підозру, визначені у ст. 276 КПК України мають вважатись підставами повідомлення про підозру та розглядатись як юридичні факти або сукупність правових висновків сторони обвинувачення, отриманих на підставі оцінки доказів у конкретному кримінальному провадженні, за яких щодо певної особи складається процесуальний документ – повідомлення про підозру, про що їй повідомляється у встановлений КПК України строк.

Оскільки викладені в КПК України випадки затримання особи не охоплюють всі можливі ризики, що потребують застосування цього тимчасового запобіжного заходу, запропоновано викласти п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК України у такій редакції: «якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину».

Запропоновано доповнити КПК України ч. 5 ст. 183, яка зобов'язує уповноважену службову особу затримати особу в залі судового засідання у разі обрання слідчим суддею запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, якщо раніше до неї не застосовувалось затримання в порядку статей 207 – 208 КПК України.

Обґрунтовано необхідність виключення з переліку випадків повідомлення про підозру положення п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України щодо обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів. Адже однією з підстав застосування запобіжного заходу під час кримінального провадження є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, що виключає можливість застосування п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України як випадку повідомлення про підозру. Про доцільність таких нормативних змін свідчать і

результати анкетування, де 91% співробітників слідчих підрозділів та 78% працівників прокуратури вказують на недоцільність та фактичну неможливість використання цього положення у своїй практичній діяльності.

Визначено, що під достатніми доказами відносно акта повідомлення особи про підозру слід розуміти достовірні відомості, зібрані, перевірені й оцінені слідчим у встановленому законом порядку та у своїй сукупності дозволяють стороні обвинувачення інкримінувати особі вчинення конкретного кримінального правопорушення, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність, за відсутності підстав до закриття кримінального провадження, обставин щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності або закінчення кримінального провадження у формах, визначених статтями 292 або 293 КПК України.

Посилаючись на опрацьовані результати анкетування працівників органів досудового розслідування Національної поліції України та прокуратури (працівників слідчих підрозділів 67%, прокуратури – 72%), зроблено висновок, що здійснення слідчим, прокурором повідомлення особи про підозру у разі наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення є найбільш розповсюдженим випадком повідомлення особи про підозру.

У підрозділі 2.2. «Процесуальна форма письмового повідомлення про підозру» з'ясовано, що процесуальна форма повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення є чітко визначений процедурними нормами кримінального процесуального права порядок прийняття, оформлення та вручення процесуального рішення у вигляді повідомлення особи про підозру прокурором або слідчим за погодженням з прокурором.

Доведено необхідність внесення змін до ст. 277 КПК України, зокрема до змісту повідомлення про підозру необхідно обов'язково включити такі елементи: місце, дату складання та місце, дату і час вручення, підпис підозрюваного, оскільки це має суттєве значення для останнього у контексті забезпечення його прав. Пропонується виключити п. 6 ч. 1 ст. 277 КПК України, а п. 4 ч. 1 ст. 277 КПК України викласти у такій редакції: «4) зміст підозри, тобто стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, зокрема зазначення часу, місця вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру», оскільки зазначені пункти мають однакове смислове навантаження.

З метою усунення непотрібних дублювань документів (наприклад, викладення переліку прав підозрюваного у змісті письмового повідомлення особи про підозру та у пам'ятці про процесуальні права й обов'язки підозрюваного), невинуватого, суто формального та позапроцесуального збільшення об'єму роботи слідчих, прокурорів запропоновано викласти положення ч. 8 ст. 42 КПК України у такій редакції: «Підозрюваному, обвинуваченому вручається пам'ятка про його процесуальні права та обов'язки одночасно з їх повідомленням особою, яка здійснює таке повідомлення, що засвідчується підписом підозрюваного, обвинуваченого та особою, яка повідомляє про підозру. Пам'ятка про процесуальні права та обов'язки підозрюваного складається у двох примірниках: перший з них

вручається підозрюваному, обвинуваченому, другий – долучається до матеріалів кримінального провадження», а п. 7 ст. 277 КПК України виключити.

У підрозділі 2.3. «Зміна повідомлення особі про підозру» розглянуто питання необхідності й підстав повідомлення особі про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри, а також наслідки прийняття цих процесуальних рішень.

Визначено, що під час досудового розслідування після повідомлення особі про підозру слідчим, прокурором можуть бути отримані нові докази або може бути надана інша оцінка вже відомим доказам до того моменту, як слідчим буде прийнято остаточне рішення у провадженні відповідно до вимог ст. 283 КПК України.

Обґрунтовано тезу про те, що законодавцем не розкрито сутність термінів «зміна раніше повідомленої підозри», «нова підозра», а також не зазначено випадків їх застосування, що викликало проблеми, пов'язані з реалізацією положень, викладених у ст. 279 КПК України у правозастосовчій практиці органів досудового розслідування та прокуратури.

Зроблено висновок, що положення ст. 279 КПК України не можуть залишатися в існуючому викладенні, оскільки розмежування законодавцем понять «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра» є недоцільним навіть виходячи з їх сутності, змінена підозра вже є новою підозрою. Крім того, зазначене розмежування не призводить до жодних процесуальних наслідків, а лише ускладнює процес реалізації даного положення у практичній діяльності, сприяючи створенню в кримінальному провадженні окремих повідомлень про підозру, які, насамперед, дезорієнтують підозрюваного та інших учасників кримінального процесу, а також створюють ситуацію невизначеності дій сторони обвинувачення.

Нове повідомлення про підозру пропонується здійснювати у порядку, передбаченому статтями 276 – 278 КПК України, без надання йому назви «нова підозра», у зв'язку з чим виникає необхідність внесення змін до ч. 1 ст. 279 КПК України у такому викладенні: «У разі виникнення підстав для зміни повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені ст. 278 цього Кодексу, і заново у повному об'ємі повідомити особу про підозру. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор, який здійснив таке повідомлення про підозру».

Обґрунтовано, що слідчий, прокурор повинні не тільки констатувати факт зміни обставин, а й чітко пояснити, чим завершилось розслідування конкретного епізоду кримінального правопорушення, зокрема у разі непідтвердження підозри щодо окремого злочину. У зв'язку з цим доцільним є доповнення ст. 279 чинного КПК України ч. 2 такого змісту: «Якщо під час досудового розслідування кримінального провадження частина повідомленої підозри не дістала свого підтвердження, слідчий, а в разі повідомлення підозри прокурором – виключно прокурор, своєю постановою закриває провадження у цій частині повідомленої підозри в порядку, передбаченому статтями 283 та 284 цього Кодексу, про що оголошує підозрюваному, з обов'язковим роз'ясненням її сутності».

У підрозділі 2.4. «Вручення повідомлення особі про підозру» визначено способи та порядок вручення даного процесуального акта, зокрема у разі ухилення особи від явки до органів досудового розслідування або прокуратури та щодо осіб, яким

кримінальним процесуальним законом встановлено особливий порядок повідомлення про підозру та здійснюється особливий порядок провадження.

У зв'язку з тим, що на сьогодні порядку затримання особи на підставі ухвали слідчого судді без набуття нею процесуального статусу підозрюваного КПК України не передбачено, а згідно статей 280 – 281 КПК України у розшук можна оголосити лише підозрюваного, тобто фактично неможливо оголосити розшук особи, яка ухиляється від отримання письмового повідомлення про підозру, запропоновано доповнити ч. 1 ст. 278 КПК України положенням наступного змісту: «Після вжиття слідчим, прокурором заходів для вручення повідомлення про підозру у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень, особа вважається повідомленою про підозру. У разі затримання або явки цієї особи до органу досудового розслідування слідчий, прокурор зобов'язаний вручити їй дане письмове повідомлення про підозру не пізніше 24 годин з моменту затримання або явки».

Аргументовано положення про те, що невідкладний (негайний) допит підозрюваного є реалізацією його права на захист, у зв'язку з чим запропоновано включити його до обов'язкових елементів інституту повідомлення про підозру та внести доповнення до ч. 5 ст. 278 КПК України такого змісту: «Слідчий, прокурор після повідомлення особі про підозру зобов'язаний допитати її як підозрюваного не пізніше доби з моменту вручення повідомлення про підозру».

Доведено необхідність внесення змін до ч. 1 ст. 481 КПК України, які полягають у заміні терміна «здійснюється» на «складається», оскільки вручення повідомлення про підозру може виконуватися як особами, уповноваженими на складання письмового повідомлення про підозру (Генеральним прокурором України, його заступником, керівником регіональної прокуратури у межах його повноважень), так і слідчим, який проводить досудове розслідування, чи прокурором, який здійснює процесуальне керівництво у відповідному провадженні.

Зазначено про доцільність доповнення указаної статті ч. 2, в якій визначено порядок вручення складеного уповноваженим прокурором повідомлення про підозру. Так, ч. 2 ст. 481 КПК України пропонується викласти у такій редакції: «Письмове повідомлення вручається прокурором, який склав повідомлення про підозру, згідно з ч. 1 цієї статті, або слідчим, який проводить досудове розслідування, або прокурором, який здійснює процесуальне керівництво у даному провадженні, в порядку та строк, що передбачені цим Кодексом».

Розділ 3 «Участь прокурора та захисника при повідомленні особі про підозру» містить два підрозділи, присвячені дослідженню процесуальної діяльності прокурора та захисника при повідомленні особі про підозру у кримінальному провадженні.

У підрозділі 3.1. «Процесуальна діяльність прокурора при повідомленні особі про підозру» звертається увага, що КПК України уповноважує прокурора здійснювати прокурорський нагляд у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням при повідомленні особі про підозру у наступних напрямках: а) за процедурами застосування заходів забезпечення кримінального провадження; б) за наявністю у матеріалах кримінального провадження підстав для повідомлення особі про підозру, а також належних, допустимих, достатніх та достовірних доказів, які вказують на вчинення кримінального правопорушення конкретною особою; в) за

процедурою повідомлення особі про підозру щодо її відповідності положенням чинного КПК України та дотримання при цьому прав підозрюваного; г) за реалізацією положень диференційованої процесуальної форми у разі повідомлення про підозру окремій категорії осіб у порядку, визначеному ст. 481 КПК України.

Під час здійснення процесуальної діяльності прокурор має право як погодити повідомлення особі про підозру, складене слідчим, так і відмовити у його погодженні. Погодженням повідомлення особі про підозру є процесуальним рішенням прокурора, яке надає дозвіл слідчому на виклик та вручення письмового повідомлення особі про підозру відповідно до вимог чинного КПК України. Відмова у погодженні, навпаки, забороняє проводити дії щодо виклику та вручення письмового повідомлення про підозру та створює передумови для процесуальної діяльності слідчого за умови відсутності (невстановлення) особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Обґрунтовано недоцільність ототожнення у ч. 1 ст. 36 КПК України прокурорського нагляду з процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням. Цю думку поділяють 43% слідчих, а також 38% адвокатів, які залучались до кримінального провадження як захисники. З огляду на зазначене, внесено пропозиції щодо виключення з норми ст. 36 КПК України положення про здійснення прокурором нагляду у формі процесуального керівництва, залишивши за даним органом лише здійснення функції нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування слідчим у кримінальних провадженнях. Запропоновано викласти ч. 2 ст. 36 КПК України у такій редакції: «Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, уповноважений...». Ці зміни спричиняють обов'язкове редагування повноважень прокурора, а також збільшення повноважень слідчого та керівника органу досудового розслідування.

Зроблено висновок про необхідність виключення п. 11 ч. 2 ст. 36 КПК України та внесення змін до п. 6 ч. 2 ст. 40 КПК України у такій редакції: «Повідомляти особу про підозру, надіславши прокурору копію письмового повідомлення особі про підозру не пізніше доби з моменту його складання». Доцільність таких законодавчих змін підтримують 98% опитаних слідчих та 74% прокурорів.

У підрозділі 3.2. «Забезпечення права на захист при повідомленні особі про підозру» визначено поняття права на захист при повідомленні особі про підозру, під яким слід розуміти сукупність процесуальних прав, передбачених чинним законодавством, наданих особі, яка повідомляється про підозру, для захисту від підозри та будь-якого обмеження прав і свобод людини як особисто, так і за допомогою захисника.

Забезпечення права на захист при повідомленні особі про підозру має враховувати: а) належне забезпечення права підозрюваного мати захисника або відмовитись від нього у формі встановленій кримінальним процесуальним законом; б) можливість залучення захисника до проведення окремої процесуальної дії, зокрема до повідомлення особі про підозру; в) обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, визначених КПК України, незалежно від волі підозрюваного; г) добросовісність виконання захисником своїх професійних

обов'язків; д) створення стороною обвинувачення умов для реалізації підозрюваним права на самозахист поряд із професійним захистом зі сторони адвоката; е) недопущення обмеження права на захист.

Обґрунтовано, що чинний КПК України забезпечує передумови належного захисту підозрюваного та обвинуваченого виключно адвокатом, тобто особою, яка має відповідні професійні навички. Звертається увага на недоцільність внесення до чинного КПК України будь-яких змін щодо надання можливості іншим суб'єктам, окрім адвокатів, здійснювати функцію захисту у кримінальному провадженні. Таку позицію поділяють 79% слідчих, 82% прокурорів, 93% адвокатів.

Доведено, що положення п. 1 ч. 2 ст. 52 у чинному КПК України викладено не досить коректно, оскільки участь захисника у кримінальних провадженнях щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення віком до 18 років, є обов'язковою, незалежно від того, чи досягли вони повноліття на час проведення досудового розслідування, тому запропоновано інше формулювання цього положення, викладене у такій редакції: «Щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, – з моменту встановлення факту неповноліття, незалежно від того, чи досягли вони повноліття на час провадження, або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою».

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації викладено науково-обґрунтовані положення, що відображають результат проведеного дослідження, характеризуються науковою новизною, мають теоретичне і практичне значення для науки кримінального процесу та практичної діяльності щодо повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, зокрема:

1. Сформульовано поняття «повідомлення про підозру» – це процесуальне рішення, прийняте стороною обвинувачення та оформлене у вигляді повідомлення, що відповідає формі постанови, у випадках, передбачених ч. 1 ст. 276 КПК України.

Комплексно досліджено генезу повідомлення про підозру, у зв'язку з чим виокремлено шість її основних етапів. Аналіз історичних правових джерел свідчить про те, що формування повідомлення про підозру бере початок з процесу становлення державності в цілому, тобто з давнього періоду Київської Русі, та триває до сьогодення, коли вперше у чинному КПК України утворено новий інститут та закріплено поняття – «повідомлення про підозру».

2. Визначено, що процесуальне становище підозрюваного необхідно розглядати відповідно до таких умов: поява підозрюваного у кримінальному провадженні з моменту повідомлення особі про підозру; вручення пам'ятки про його процесуальні права та обов'язки одночасно з їх фактичним повідомленням; забезпечення прав підозрюваного стороною обвинувачення та захисником під час досудового розслідування; можливість імперативного (примусового) забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків у кримінальному провадженні.

3. Розкрито співвідношення прийняття таких процесуальних рішень як «повідомлення особі про підозру» та «притягнення як обвинуваченого» у

кримінальному процесі України. Встановлено, що вони за своєю сутністю мають багато спільних рис, зокрема зміст повідомлення про підозру і постанови про притягнення обвинуваченого мало в чому відрізняються, оскільки в обох юридичних документах у повному обсязі зазначаються обставини, сутність діяння, вчинення якого інкримінується особі, кваліфікація кримінального правопорушення у вчиненні якого обґрунтовано підозрюється або обвинувачується особа. Відмінності окреслених процесуальних рішень розглядаються у контексті синтетичності (поєднання у чинному КПК двох учасників кримінального судочинства «підозрюваний» та «обвинувачений» за КПК (1960 р.) в одній правовій нормі) нового поняття «підозрюваний» та «повідомлення про підозру» у статтях 42 та 276 КПК України.

4. Встановлено недоцільність закріплення у чинному КПК України положення щодо такого випадку повідомлення про підозру, як обрання до особи одного із передбачених КПК України запобіжних заходів. Внаслідок аналізу ч. 2 ст. 177 КПК України встановлено, що однією з підстав застосування запобіжного заходу під час кримінального провадження є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення. Отже, для обрання особі запобіжного заходу слідчому, прокурору необхідно спочатку повідомити цю особу про підозру у вчиненні злочину.

5. Сформульовано визначення процесуальної форми повідомлення особи про підозру, під якою слід розуміти чітко визначений процедурними нормами кримінального процесуального права порядок прийняття, оформлення та вручення процесуального рішення у вигляді повідомлення особі про підозру прокурором або слідчим за погодженням з прокурором.

Установлено, що закріплений зміст ст. 277 КПК України повідомлення про підозру призводить до непотрібних дублювань документів, невиправданого збільшення об'єму роботи та навантаження на слідчих, прокурорів. У зв'язку з цим до змісту письмового повідомлення особі про підозру запропоновано внести ряд змін та в процесуальному акті виокремити дві складові частини: вступну та описово-мотивувальну.

6. Доведено, що після повідомлення особі про підозру слідчим, прокурором можуть бути отримані нові докази чи надана інша оцінка вже відомим доказам, у зв'язку з чим повідомлення про підозру може зазнати певних змін або містити нову підозру. У чинному КПК України не розкрито сутність понять «зміна раніше повідомленої підозри», «нова підозра», не зазначено випадків їх застосування, що у практичній діяльності викликало ряд проблем. Обґрунтовано недоцільність розмежування законодавцем понять «зміна раніше повідомленої підозри» і «нова підозра» та запропоновано нове повідомлення про підозру здійснювати у порядку, передбаченому статтями 276 – 278 КПК України, без надання йому назви «нова підозра».

7. Визначено етапи вручення повідомлення особі про підозру: підготовчий, основний, та заключний. У зв'язку з тим, що невідкладний (негайний) допит підозрюваного є реалізацією його права на захист, запропоновано включити його до обов'язкових елементів інституту повідомлення про підозру.

8. Внесено пропозиції щодо виключення з норми ст. 36 КПК України положення про здійснення прокурором нагляду у формі процесуального керівництва, залишивши за даним органом лише здійснення функції нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування слідчим у кримінальних провадженнях.

Визначено поняття права на захист при повідомленні особі про підозру, під яким слід розуміти сукупність процесуальних прав, передбачених чинним законодавством, наданих особі, яка повідомляється про підозру, для захисту від підозри як особисто, так і за допомогою захисника.

9. З метою вдосконалення правового регулювання повідомлення про підозру під час досудового розслідування та більш якісного гарантування прав підозрюваного у кримінальному провадженні пропонується внести зміни і доповнення до статей 36, 40, 42, 52, 183, 208, 276, 277, 278, 279, 481 КПК України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Фараон О. В. Співвідношення процесуальних рішень «повідомлення особі про підозру» та «притягнення як обвинуваченого» у процесуальному законодавстві України / О. В. Фараон // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Серія ПРАВО. – Випуск 23. – Ч. 2. – Т. 32. – С. 118 – 121.

2. Фараон О. В. «Процесуальне керівництво» чи «нагляд» прокурора у кримінальному провадженні? / О. В. Фараон // Адвокат. – 2013. – № 11 (158). – С. 38 – 42.

3. Фараон О. В. Вручення повідомлення про підозру / О. В. Фараон // Національний юридичний журнал : теорія і практика. Молдова. – 2014. – № 2 (6). – С. 114 – 118.

4. Фараон О. В. Зміна повідомлення про підозру в аспекті ст. 279 Кримінального процесуального кодексу України / О. В. Фараон // Юридичний вісник. – 2014. – № 6. – С. 402 – 406.

5. Фараон О. В. Процесуальна форма письмового повідомлення про підозру у кримінальному провадженні / О. В. Фараон // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Юридичні науки». – 2014. – № 1. – Вип. 1. – Том – 3. – С. 204 – 207.

6. Фараон О. В. Випадки повідомлення про підозру / О. В. Фараон // Право і суспільство. – 2015. – № 3. – С. 198 – 202.

7. Фараон О. В. Поняття повідомлення особі про підозру в кримінальному процесі України // Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 5 лип. 2013 р.), – Київ, 2013. – С. 78 – 81.

8. Фараон О. В. Поняття повідомлення про підозру / О. В. Фараон // Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства : матеріали круглого столу (Київ, 28 листоп. 2013 р.). – К. : Державна пенітенціарна служба України, Інститут кримінально-виконавчої служби, 2013. – С. 183 – 186.

9. Фараон О. В. Судовий контроль за дотриманням прав, свобод і інтересів осіб при повідомленні про підозру у кримінальному провадженні / О. В. Фараон // Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 27–28 черв. 2014 р.). – Львів, 2014. – С. 42 – 44.

10. Фараон О. В. Підстави зміни підозри під час досудового розслідування / О. В. Фараон // Актуальні проблеми розслідування злочинів : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 1 лип. 2014 р.) – Київ, 2014. – С. 109 – 111.

11. Фараон О. В. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб / О. В. Фараон // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 18–19 лип. 2014 р.). – Запоріжжя, 2014. – С. 99 – 103.

12. Фараон О. В. Поняття права на захист від підозри / О. В. Фараон // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України: матеріали всеукраїнської підсумкової науково-практичної конференції (Київ, 12 берез. 2015 р.). – К., 2015. – С. 227 – 228.

13. Фараон О. В. Забезпечення права на захист при повідомленні особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення / О. В. Фараон // Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні (Харків, 15-16 лип. 2016 р.). – Харків, 2016. – С. 100 – 103.

14. Фараон О. В. Набуття процесуального статусу підозрюваного у досудовому розслідуванні / О. В. Фараон // Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 9 – 10 верес. 2016 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2016. – С. 104 – 107.

АНОТАЦІЯ

Фараон О.В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2016.

У дисертації висвітлено поняття та розкрито генезу повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, визначено особливості набуття процесуального статусу підозрюваного на стадії досудового розслідування та співвідношення таких нормативних категорій як «повідомлення особі про підозру» і «притягнення як обвинуваченого» у кримінальному процесі України. У контексті сучасної правозастосовної практики охарактеризовано випадки повідомлення особі про підозру, з'ясовано сутність процесуальної форми письмового повідомлення особі про підозру, а також його вручення на підставі аналізу практики діяльності органів досудового розслідування, визначено її оптимальне відображення у положеннях кримінального процесуального закону. Розглянуто підстави зміни повідомлення особі про підозру та правові наслідки прийняття цього

процесуального рішення. Охарактеризовано процесуальну форму діяльності сторін обвинувачення та захисту при повідомленні особі про підозру у кримінальному провадженні. Розроблено пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання повідомлення про підозру у кримінальному провадженні.

Ключові слова: рішення, підозрюваний, повідомлення про підозру, притягнення як обвинуваченого, кримінальне провадження, досудове розслідування, процесуальні дії, слідчий, прокурор, право на захист, процесуальна форма.

АННОТАЦІЯ

Фараон О.В. Сообщение лицу о подозрении в совершении уголовного правонарушения. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2016.

В диссертации рассмотрен институт сообщения лицу о подозрении в совершении уголовного правонарушения, который является одним из наиболее значимых процессуальных решений на досудебном расследовании в уголовном производстве.

Исследовано понятие, правовая природа и генезис сообщения лицу о подозрении, которые представляют собой общеправовые положения данного института и имеют приоритетное значение в уголовном производстве на досудебном расследовании. Комплексно исследован генезис сообщения о подозрении, в связи с чем выделено шесть его основных этапов.

Проанализировано соотношение таких процессуальных решений как «сообщения лицу о подозрении» и «привлечение в качестве обвиняемого» относительно двух законодательных источников – УПК Украины 1960 и 2012 годов, которые являются начальным этапом привлечения к уголовной ответственности в уголовном производстве при условии соблюдения определенных законом процессуальных положений.

Исследованы случаи сообщения лицу о подозрении, регламентированные ст. 276 УПК Украины, дана их характеристика, определена целесообразность и эффективность применения в практической деятельности органов досудебного расследования и прокуратуры.

Определено, что процессуальная форма сообщения лицу о подозрении в совершении уголовного правонарушения – это четко определенный процедурными нормами уголовного процессуального права порядок принятия, оформления и вручения процессуального решения в виде сообщения лицу о подозрении прокурором или следователем по согласованию с прокурором.

В рамках ст. 279 УПК Украины исследован процессуальный порядок изменения сообщения лицу о подозрении, которое имеет ряд процессуальных пробелов в практической деятельности, например, не раскрыто понятия «изменение подозрения» и «новое подозрение», а также не определены случаи их применения. Аргументирована нецелесообразность разграничения процессуальных решений

«изменение ранее сообщенного подозрения» и «новое подозрение» с позиции сущности этих понятий и их применения в практической деятельности.

Определены способы и порядок вручения сообщения лицу о подозрении, в том числе в случае уклонения лица от явки к органам досудебного расследования или прокуратуры, а также в отношении лиц, которым уголовным процессуальным законом установлен особый порядок сообщения лицу о подозрении и определен особый порядок производства.

Исследована процессуальная деятельность прокурора и защитника при сообщении лицу о подозрении во время досудебного расследования в уголовном производстве. Определено, что особая роль в обеспечении прав лица принадлежит прокуратуре, которая уполномочена осуществлять прокурорский надзор в форме процессуального руководства досудебным расследованием во время сообщения лицу о подозрении в уголовном производстве.

Комплексное исследование сообщения лицу о подозрении в совершении уголовного правонарушения позволило предложить и аргументировать необходимость внесения изменений и дополнений в ряд статей УПК Украины, регулирующих порядок принятия данного решения на досудебном расследовании.

Ключевые слова: решение, подозреваемый, сообщение о подозрении привлечении в качестве обвиняемого, уголовное производство, досудебное расследование, процессуальные действия, следователь, прокурор, право на защиту, процессуальная форма.

SUMMARY

Faraon O. V. Notification of suspicion to the person suspected of committing a criminal offense. – Manuscript.

Dissertation on Candidate of Law Degree in specialty 12.00.09 – criminal proceeding and criminalistics; forensic expertise; operational search activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2016.

The thesis highlighted genesis and disclosed the concept of notification of suspicion to the person suspected of committing a criminal offense, defined features of procedural status of a suspect's entry in pre-trial investigation and the ratio of regulatory categories "suspicion notification" and "charging of accused" in the Criminal Process of Ukraine. In the context of modern law enforcement practice variety cases of suspicion notification are described, about essence of procedural form of written suspicion notification of suspected person and it's delivery on the ground of pre-trial investigation practice analysis is explored, it's best reflection in the provisions of the Criminal Procedure Act is determined. Grounds for a suspicion notification change and legal consequences of this procedural decision adoption is Considered. procedural form of prosecution and defense during suspicion notification in criminal proceedings is characterized. Suggestions and recommendations for improving the legal regulation of suspicion notification in criminal proceedings is prepared.

Keywords: decision, suspect, notification of suspicion, charging of accused, criminal proceedings, pre-trial investigation, legal proceedings, the investigator, the prosecutor, the right to protection, procedural form.